

УДК 378.011.3-051:78]:7.071.2

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.241-247

Тарас Пухальський
Taras Pukhalskyi

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН

MODEL OF THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE MUSIC TEACHER BY MEANS OF CONDUCTOR AND CHORAL DISCIPLINES

У статті висвітлено актуальну проблему вищої педагогічної освіти – професійну підготовку майбутнього учителя музики закладів загальної середньої освіти, розкрито логіку побудови моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами диригентсько-хорових дисциплін, розглянуто її структурні блоки.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній учитель музики, педагогічні умови, модель формування професійної компетентності, диригентсько-хорові дисципліни.

Формування професійної компетентності фахівців в умовах модернізації національної освіти залишається провідним завданням закладів вищої педагогічної освіти. Пріоритетним напрямом розвитку системи професійно-педагогічної освіти є забезпечення відповідності сучасним стандартам якості підготовки високоосвічених компетентних вчителів, які досконало володіють своїм фахом, готові до постійного професійного зростання та конкуренції на ринку освітніх послуг. Організація педагогічного процесу в школі за технологіями компетентнісної освіти є безальтернативною умовою формування комплексу навчальних компетентностей учнів, визначеного у таких державних документах, як Концепція “Нової української школи”(2016); закон України “Про освіту” (2017), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) та ін. Інноваційні підходи до організації системи шкільної освіти, своєю чергою, обумовлюють оновлені вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів музики, рівня їх професійної компетентності, необхідність пошуку ефективних моделей їх забезпечення в системі професійно-педагогічної освіти. Розробка моделі формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін зумовлена необхідністю дослідження цього процесу як системи, яка передає динаміку його розвитку, інтегруючи та структуруючи найбільш важливі складові та чинники, які визначають його результативність.

Вітчизняні науковці Д. Балдинюк, С. Горбенко, А. Козир, Л. Масол, Н. Мурована, Г. Падалка, Л. Пастушенко, Т. Пляченко, Є. Проворова, Н. Сегеда, О. Щолокова та ін. значну увагу приділяють питанням вдосконалення вищої музично-педагогічної освіти та вказують на те, що використання компетентнісного підходу є запорукою підготовки майбутніх учителів музики нової генерації, а високий рівень сформованості професійної компетентності дає змогу їм успішно конкурувати та бути затребуваним на ринку освітніх послуг.

Аналіз наукової літератури показав, що використання моделювання (зокрема педагогічного моделювання) набуло значної актуальності та популярності у педагогічних дослідженнях за останні роки розвитку науки нашої країни. Моделювання асоціюється з “дослідженням предметів, систем, явищ, процесів...” [2, с. 683]. У науковому сенсі моделювання розглядається як “науковий метод пізнання явищ та процесів за допомогою відтворення їх характеристик на інших об’єктах – спеціально створених з цією метою моделях” [7, с. 337]. Характерною ознакою

педагогічного моделювання є нерозривність у цьому процесі змісту освіти [3]. Детальний аналіз педагогічних досліджень Л. Бірюкової, В. Доронюка, О. Кузнецової, А. Растригіної, Т. Раструби, Я. Сверлюка, С. Світайло, З. Софроній, І. Цюряк та ін., а також практики професійної підготовки майбутніх учителів музики дозволили врахувати цей досвід у розробці моделі формування їх професійної компетентності засобами диригентсько-хорових дисциплін.

Мета статті – висвітлити логіку побудови моделі формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін.

У розробці моделі ми виходили з того, що формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін є процесом організації навчальної діяльності студентів музичних спеціальностей у закладах вищої педагогічної освіти, який передбачає вдосконалення набутих та оволодіння новими професійно важливими знаннями, вміннями, навичками, якостями та досвідом у процесі диригентсько-хорової підготовки, які визначають здатність до ефективної організації вокально-хорової діяльності школярів. Важливим для нас було створення цілісного уявлення про досліджуваний феномен з тим, щоб тримати орієнтир на складноструктуроване утворення, у якому позначені не лише головні його компоненти, а й субпідрядні у комплексі найбільш суттєвих зв'язків та взаємозалежностей. Тому ми переслідували такі головні функції моделі:

- цілеспрямувальну, яка орієнтує як дослідника, так і суб'єкта освітньої діяльності на професійну компетентність учителя музики як модель результату процесу з відповідним змістовим наповненням;
- формувальну, яка дає змогу забезпечити системність організації освітнього процесу, актуалізуючи усі його аспекти, орієнтуючись на головні механізми та показники якості.

На основі теоретичного обґрунтування сутності та структури професійної компетентності майбутнього учителя музики, вивчення змістових та організаційних засад процесу формування означеного феномену засобами диригентсько-хорових дисциплін розроблено модель, яка віддзеркалена на схемі (див. рис. 1)

У визначенні структурних блоків моделі ми орієнтувалися на системну, послідовну реалізацію педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін, які є системотвірними та супроводжувальними засадами забезпечення якості функціонування структурних блоків моделі. Педагогічними умовами формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін визначено:

- інтенсифікацію освітнього процесу за рахунок інтеграції змісту підготовки майбутнього учителя музики у циклі диригентсько-хорових дисциплін та посилення їх міждисциплінарних зв'язків з іншими циклами професійної підготовки;
- створення освітнього середовища, оптимального для творчої самореалізації майбутнього учителя музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;
- сприяння особистісній орієнтованості професійного розвитку майбутнього учителя музики через організацію ефективної самостійної роботи студента;
- збагачення професійного досвіду майбутнього учителя музики у роботі зі шкільними хоровими колективами.

Окреслені педагогічні умови розглядаємо в їх інтегральній єдності через взаємозалежність та взаємовплив кожної з них та їх об'єктивації у цілісному педагогічному процесі. В моделі вони виконують супроводжувальну функцію.

Модель розроблено за логікою організації діяльності, тобто від визначення мети до отримання результату, структурувавши його за блоками: орієнтувально-цільовим, теоретико-методологічним, змістовим, процесуально-технологічним та результативним (див. рис. 1).

Орієнтувально-цільовий блок складається з таких структурних одиниць, як мета і завдання. Метою моделі визначено “формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін”. Мета реалізує основну цілепокладальну

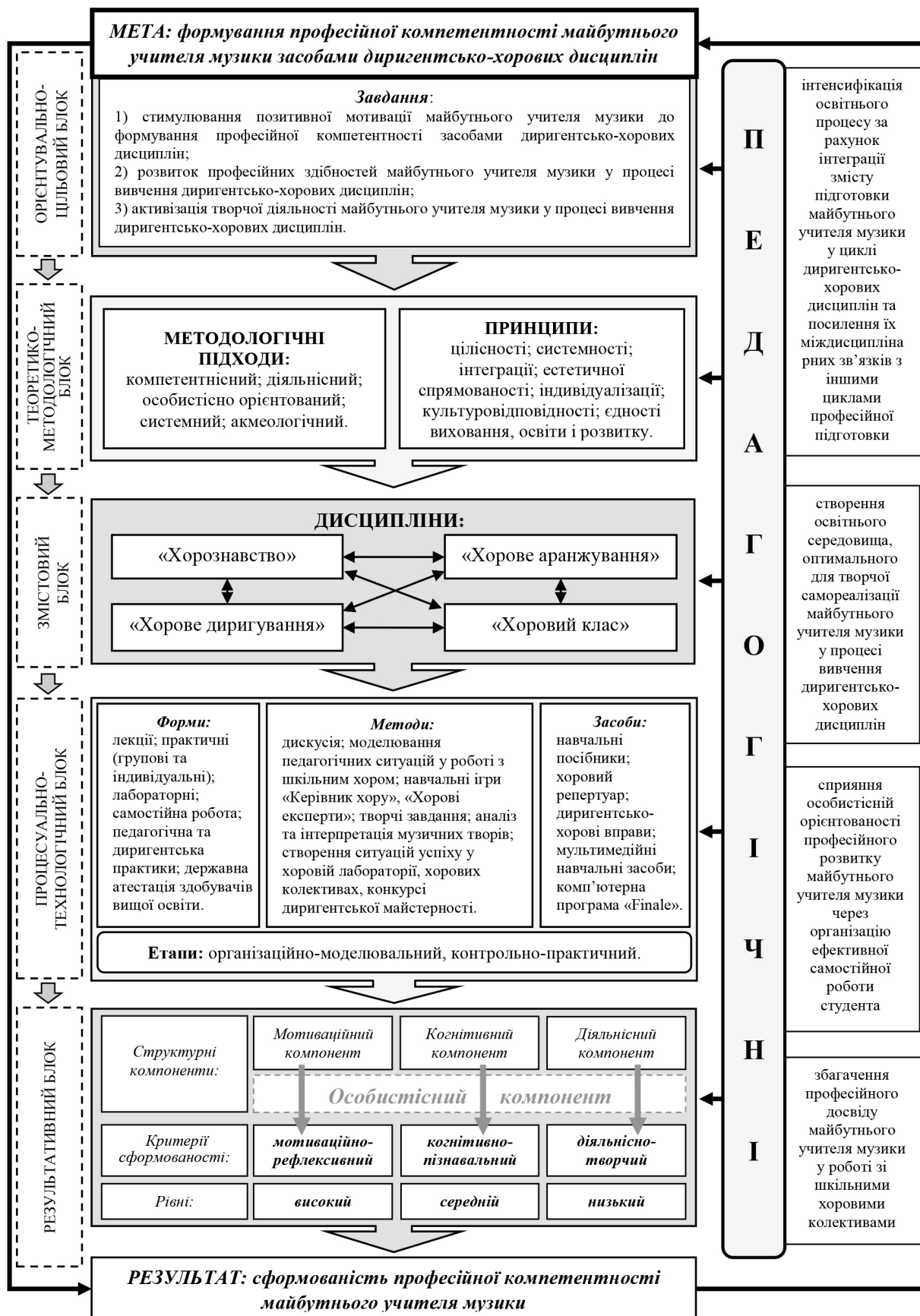

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін

функцію моделі та задає вектор у реалізації всіх її структурних блоків, які визначені на концептуальних засадах формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін. Мета моделі конкретизується у завданнях:

- 1) стимулювання позитивної мотивації майбутнього учителя музики до формування професійної компетентності засобами диригентсько-хорових дисциплін;
- 2) розвиток професійних здібностей майбутнього учителя музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін;
- 3) активізація творчої діяльності майбутнього учителя музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Теоретико-методологічний блок моделі охоплює методологічні підходи та принципи. У формуванні професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін використано такі методологічні підходи: компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, системний та акмеологічний. Їх використання зумовлено комплексом чинників, з-поміж яких виділені провідні: компетентнісний – необхідністю формування в учителів музики професійних компетенцій, які відповідають сучасним вимогам до підготовки фахівців; діяльнісний – спрямованістю професійної підготовки вчителя музики на успішну практичну діяльність, а також самоосвіту та самореалізацію (на противагу інформаційно-репродуктивному навчанню); особистісно орієнтований – важливістю формування особистості майбутнього педагога-музиканта, його позиції як суб'єкта професійної підготовки, розвитку індивідуального стилю професійної діяльності з орієнтацією на саморозвиток; системний – у всебічному вивченні об'єктів, процесів і явищ як цілісної одиниці з врахуванням взаємозв'язку сукупності їх внутрішніх елементів; акмеологічний – вивчення механізмів професійного саморозвитку, спрямування на найвищі професійні досягнення. Інструментально-спрямовувальним елементом теоретико-методологічного блоку є також орієнтація на комплекс принципів: цілісності; системності; інтеграції; естетичної спрямованості; індивідуалізації; культуровідповідності; єдності виховання, освіти і розвитку.

Оскільки в структурі професійної компетентності майбутнього учителя музики ми показали не тільки статичний ракурс взаємодії компонентів, а й динамічний, то цілком логічним було використання цього підходу і в моделюванні динаміки розвитку процесу за головними структурно-функціональними параметрами, орієнтуючись на особливості диригентсько-хорових дисциплін. Отож, динамічна складова структури значною мірою асоціюється зі змістовим та процесуально-технологічним блоком моделі.

Змістовий блок у моделі віддзеркалює підходи до формування змістової основи професійної підготовки у циклі диригентсько-хорових дисциплін, що базуються на засадничих елементах орієнтувально-цільового та теоретико-методологічного блоків спрямованих на досягнення сформульованої у моделі мети. Диригентсько-хорові дисципліни “Хорознавство”, “Хорове диригування”, “Хоровий клас”, “Хорове аранжування” тісно взаємопов'язані. Їх вивчення характеризується природньою внутрішньою взаємоінтеграцією, взаємопроникненням навчального матеріалу, міжпредметними зв'язками з широким колом дисциплін професійно-педагогічної підготовки, що дає нам значні можливості у реалізації поставленої мети. Зміст навчання нерозривно поєднаний з процесуально-технологічним блоком та його структурними одиницями.

Процесуально-технологічний блок моделі охоплює форми, методи, засоби та етапи реалізації. Формами організації освітнього процесу обрано лекції, практичні (групові та індивідуальні), лабораторні, самостійна робота, педагогічна та диригентська практика, державна атестація здобувачів вищої освіти). Ці форми відповідають специфіці диригентсько-хорової підготовки та покликані реалізувати завдання у таких технологічних напрямках:

- забезпечення можливостей для інтеграції змісту загальноосвітніх, педагогічних, фахових дисциплін (фахових як системотвірної основи) в структурі професійного становлення вчителя музики;

- формування комплексу фахових диригентсько-хорових компетенцій на особистісно орієнтованій основі, спрямованих на збагачення досвіду диригентсько-хорової діяльності;
- актуалізація діяльнісної складової навчання, активізуючи професійну комунікацію студентів та викладачів, забезпечуючи можливості для творчої самореалізації, професійного саморозвитку.

У формуванні професійної компетентності майбутнього учителя музики, разом із зазначеними формами передбачається використання як традиційної системи методів навчання, так і адаптованих до диригентсько-хорової підготовки. У ході експериментальної роботи в циклі диригентсько-хорових дисциплін основний акцент зроблено на такі методи: дискусія, моделювання педагогічних ситуацій у роботі з шкільним хором, навчальні ігри “Керівник хору” та “Хорові експерти”, творчі завдання, аналіз та інтерпретація музичних творів, створення ситуацій успіху у хоровій лабораторії, хорових колективах, конкурсі диригентської майстерності. Для виконання поставлених завдань у формуванні професійної компетентності майбутнього учителя музики передбачено використання таких засобів: навчальних посібників, хорового репертуару, диригентсько-хорових вправ, мультимедійних навчальних засобів, комп'ютерної програми “Finale”.

Реалізація моделі формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін відбувається впродовж двох етапів: *організаційно-моделювального* (за інформаційно-методичним, мотиваційно-стимулювальним та організаційно-коригувальним напрямками) та *контрольно-практичного*. За кожним напрямком використано комплекс заходів для реалізації педагогічних умов: впровадження комплексної програми вивчення диригентсько-хорових дисциплін, організація роботи хорової лабораторії, організація участі студентів експериментальних груп у творчих хорових колективах, проведення конкурсу диригентської майстерності, організація диригентської практики студентів у рамках виробничої педагогічної практики в школі.

Результативний блок моделі представлений результатом («сформованість професійної компетентності майбутнього учителя музики») та діагностичним інструментарієм для його перевірки. Забезпечуючи цільову спрямованість процесу, на фінальному етапі визначено інструментарій для діагностики ефективності формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін, виходячи з розробленої структури у комплексі її компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, особистісного. У такий спосіб отриманий результат організованого за моделлю процесу оцінюється за розробленими критеріями, які сукупно дають можливість комплексно за найбільш значущими характеристиками діагностувати рівень професійної компетентності студентів. Зважаючи на те, що рівень розвитку професійно важливих особистісних характеристик майбутнього учителя музики (особистісний компонент) можна діагностувати лише в активній формі, ми розробили критерії сформованості професійної компетентності на основі розробленої структури, кожен з яких відповідає основним компонентам (мотиваційному, когнітивному, діяльнісному) в поєднанні з особистісним:

- мотиваційно-рефлексивний (особистісний + мотиваційний) міра сформованості мотиваційної, рефлексивної та саморегулювальної складових професійної компетентності, а також супутніх їм особистісних характеристик. Показниками критерію визначено: мотивацію до розвитку професійної компетентності, здатність до рефлексії та об'єктивної самооцінки своєї професійної компетентності, здатність до професійного самовдосконалення;
- когнітивно-пізнавальний (особистісний + когнітивний) міра сформованості професійних знань та особистісних можливостей володіння ними. Показниками критерію визначено: обізнаність у диригентсько-хоровій галузі, здатність до музично-теоретичного та словесно-образного аналізу хорових творів, володіння педагогічними та методичними засадами роботи зі шкільним хоровим колективом);

- діяльнісно-творчий (особистісний + діяльнісний) міра сформованості професійних вмінь, навичок і досвіду, а також особистісних здібностей та якостей. Показниками критерію визначено: здатність до творчої навчальної діяльності і вміння адаптувати хоровий репертуар до можливостей шкільного хорового колективу, розвиненість виконавських та інтерпретаційних вмінь, розвиненість комунікативних вмінь та здатності до інтерактивної взаємодії зі школярами у процесі хорового навчання.

На основі критеріїв та їх показників були визначені рівні сформованості професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін: високий, середній та низький.

Отже, модель спрямовує процес професійної підготовки на досягнення мети – формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін (орієнтувально-цільовий блок), – яка, конкретизуючись у поставлених завданнях (стимулювання позитивної мотивації майбутнього учителя музики до формування професійної компетентності засобами диригентсько-хорових дисциплін, розвиток професійних здібностей майбутнього учителя музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, активізація творчої діяльності майбутнього учителя музики у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін), ґрунтуючись на методологічних підходах та принципах (теоретико-методологічний блок), через корекцію змісту підготовки у циклі диригентсько-хорових дисциплін (змістовий блок), системного використання форм, методів та засобів за визначеними етапами (процесуально-технологічний блок), прямує до результату – сформованості професійної компетентності майбутнього учителя музики (результативний блок), що перевіряється за допомогою діагностичного інструментарію. Модель додатково віддзеркалює реалізацію педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін, що є системотвірними та супроводжувальними у реалізації її структурних блоків.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок стала експериментальна перевірка розробленої моделі формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами диригентсько-хорових дисциплін на формувальному етапі дослідження.

Список використаних джерел

1. Балдинюк Д.І. Проектування особистісно орієнтованих технологій навчання у мистецькій освіті // Підготовка майбутнього вчителя в умовах впровадження компетентнісного підходу : Всеукраїнський науково-методичний семінар (м. Умань, 27 березня 2015 р.). Умань : ПП Жовтий, 2015. С. 12–16.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. 1728 с.
3. Лодатко Є.О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. 2010. № 1. URL: Intellect-invest.org.ua/.
4. Пухальський Т.Д. Компонентна структура професійної компетентності учителя музики. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць / [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип. 20 (1-2016). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 131–137.
5. Растригіна А.М. Формування фахових компетенцій у класі хорового диригування як основа професіоналізму майбутнього педагога-музиканта. Хорове мистецтво України та його подвижники : матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції / ред.-упор. : П. Гушоватий, З. Гнатів. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. С. 3–8.
6. Сверлюк Я.В. Концептуалізація компетентнісного підходу в диригентсько-оркестровій освіті. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2013. № 1. С. 66–70.

7. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад.: В. І. Волович та ін.; за заг. ред. В. І. Воловича. Київ : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.

The article highlights current problem of the institutions of higher pedagogical education – professional training of secondary school music teachers. The theoretical basis of the research grounds on the present-day scientific works in the field of professional training of music teachers, including conducting and choir training. Having analyzed conceptual standpoints of competent education, innovative approaches to the educational process and updated requirements for the professional activity of a music teacher, we tried to define a structural and functional model of formation of the professional competence of the future music teachers by means of conductor-choral disciplines, which is implemented through orientational-target, theoretical-methodological, content, process-technological and productive units. The orientational-target unit includes the goal (the formation of the professional competence of the future music teacher by means of choral conducting disciplines) and the task (stimulation of the positive motivation of the future music teacher to the formation of professional competence by means of choral conducting disciplines; development of the professional abilities and activating the creativity of the future music teacher in the process of studying). The theoretical-methodological unit reveals the methodological approaches, i.e. competence, activity, personality-oriented, systemic, acmeological and principles of formation of the professional competence of a music teacher (integrity, systematic, integration, aesthetically oriented, individualization, culture conformity, unity of education and development). The content unit represents the following disciplines: "Choir studies", "Choral conducting", "Choral class", "Choral arrangement". The process-technological unit covers forms, methods, means, stages. The productive unit includes structural components (personal, motivational, cognitive, activity), criteria (motivational-reflexive, cognitive-perceptual, activity-creative) and levels (high, medium, low) of formation of a music teacher's professional competence. The overall result is the formation of the professional competence of the future music teacher.

Key words: professional competence, future music teacher, pedagogical conditions, model of the formation of the professional competence, conductor-choral discipline.

УДК 78.071.1:780.651.2(477) "19"

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.247-252

Ірина Савлук
Iryna Savluk

КОМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТИЛІСТИЧНИХ МИСТЕЦЬКИХ НАПРЯМІВ ЯК ОСНОВА ФОРТЕПІАННОГО СТИЛЮ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

COMPLEMENTATION OF STYLISTIC ART DIRECTIONS AS THE BASIS OF VASYL BARVINSKYI'S PIANO STYLE

У статті висвітлюється значення фортепіанної музики в творчості Василя Олександровича Барвінського (фундатора професійної фортепіанної школи на Західній Україні). Виокремлюють найбільш важливі періоди в питанні становлення фортепіанного стилю композитора. З'ясовані основні стильові та мовленеві особливості його творчого доробку для фортепіано.

Ключові слова: комплементарність, мистецькі напрями, фортепіанний стиль, Василь Барвінський.

Видатний український композитор, педагог і музикознавець, талановитий піаніст, критик та культурно-громадський діяч Василь Олександрович Барвінський став фундатором професійної фортепіанної школи на Західній Україні. Багато років він очолював Вищий музичний інститут імені М. Лисенка, спираючись на велику історію та багатий досвід багатьох європейських і світових педагогів. Скерований на музичну дорогу талановитим композитором